

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9\(350\).42-46](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9(350).42-46)

УДК 002.6(088.8):378.091:303.44]((477)(045)

Ігор Бондаренко,

аспірант НАКККиМ

dis5124.ibondarenko@dakkkim.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0005-4000-3964>

Освітня функція патентної документації в контексті інформатизації суспільства

В умовах цифровізації та потреби у трансформації освіти зростає значення нестандартних джерел знання, зокрема патентної інформації. **Метою дослідження** є виявлення освітнього потенціалу патентної документації та обґрунтування її ролі як джерела прикладного знання в освітньому процесі. **Методологія дослідження** базується на міждисциплінарному підході з використанням системного, порівняльного, когнітивного аналізу та контент-аналізу джерел. **Наукова новизна.** Патентну документацію вперше розглянуто як освітній ресурс у контексті соціальних комунікацій, що виконує когнітивну й інноваційно-педагогічну функції. **Висновки.** Патентна документація має високий освітній потенціал, здатний сприяти розвитку критичного мислення, інноваційної культури та професійної компетентності студентів. Подальше вивчення цього феномена дасть змогу створити ефективні моделі впровадження патентної інформації в освітні практики, адаптовані до викликів цифрової епохи.

Ключові слова: патентна документація; інформатизація; освітня функція; інновації

Постановка проблеми. Інформатизація суспільства стала не лише технологічним, а й соціокультурним явищем, яке радикально змінює способи створення, збереження й поширення знань. У сучасних умовах глобальної інформатизації змінюється не лише характер наукової й освітньої комунікації, а й джерела знання, насамперед відбувається трансформація ролі традиційних інформаційних ресурсів у цих процесах.

Зростання обсягів цифрових патентних баз даних, впровадження штучного інтелекту для опрацювання патентної інформації, використання патентної аналітики для ухвалення управлінських рішень зумовлюють потребу переосмислення функціонального призначення патентної документації, котра традиційно розглядалась як джерело правової охорони технічних рішень, а нині набуває нових функцій, зокрема й освітньої. У сучасному інформаційному суспільстві, що характеризується зростанням ролі знань та інновацій, патентну документацію дедалі частіше розглядають не лише як засіб правового захисту інтелектуальної власності, а й важливий інструмент уведення в обіг прикладного знання.

В умовах цифрової економіки патентна інформація стає невіддільним компонентом національних та корпоративних систем і у сфері управління інноваціями, і в освіті. Патентна документація — як один із видів офіційної технічної інформації — трансформується від вузько-спеціалізованого юридично-технічного інстру-

менту до багатофункціонального ресурсу, засобу навчання й поширення інноваційного знання, який відіграє важливу роль у науковій та освітній комунікації. Особливої ваги порушена проблема набуває в межах соціальних комунікацій і документознавства, коли патенти репрезентують спеціалізований вид документної комунікації.

Актуальність дослідження зумовлено переосмисленням ролі патентів у системі поширення знань; зростанням попиту на інноваційно орієнтовану освіту; потребою адаптації змісту навчальних програм до запитів цифрового інформаційного суспільства; недостатнім науковим опрацюванням освітньої функції патентної документації у межах соціальних комунікацій та документознавства; завданням розвитку інноваційної педагогіки.

Аналіз досліджень і публікацій. F. Abbott аналізує роль патентної інформації як чинника інноваційного розвитку й інструменту надання технологій країнам, які розвиваються. Автор розглядає патент не лише як правовий механізм захисту винаходів, а і як джерело знання, яке може бути використано для навчання, досліджень і підприємницької діяльності. Особливу увагу науковець приділив бар'єрам доступу до патентної інформації та можливим шляхам їх подолання за допомогою відкритих платформ і міждержавної співпраці. Дослідження має міждисциплінарний характер й орієнтовано на науковців, освітян, фахівців з інтелектуальної

власності та політиків, які опікуються питаннями науково-технічного розвитку у глобальному контексті [6].

У статтях Р. S. Aithal та S. Aithal висвітлено роль патентного аналізу як інноваційного педагогічного інструменту / проєкту експериментального навчання в університетах. Дослідники з'ясовують, чи є ефективним використання патентного аналізу як нової педагогічної стратегії у закладах вищої освіти; як введення патентного аналізу в академічну навчальну програму може вдосконалити експериментальне навчання й сприяти глибшому розумінню прав інтелектуальної власності. Автори також аналізують практичні переваги, обмеження та недоліки впровадження системного патентного аналізу, його наслідки та вплив як педагогічного інструменту й методу навчання [7; 8].

Українські дослідники В. і С. Коломійці з'ясовують жанрові особливості патентної документації, її функціональні та стилістичні характеристики, а також роль у фіксації та передаванні технічного знання. Дослідники провели порівняльний аналіз опису винаходу як структурного елементу патенту та наукової статті, акцентуючи на соціокультурних функціях патентного тексту: фіксації й трансляції технічного знання, правовому захисті інтелектуальної власності. Автори також приділили увагу формулі винаходу як лаконічному вербальному вираженню його сутності, що виконує переважно правову функцію [2].

О. Олійничук розглядає значення патентної інформації для розвитку науки, техніки й економіки. Авторка аналізує структуру й переваги патентних даних, а також висвітлює національні та міжнародні бази даних у галузі інтелектуальної власності. Дослідниця визначила цілі й типи патентних пошуків, зокрема новизну, актуальність винаходу, правову чистоту тощо, та наголошує, що систематичне використання патентних досліджень є важливим чинником забезпечення інноваційного розвитку [3].

Т. Пятчаніна, А. Огородник, О. Васильєв, В. Чьочь вивчають патентно-інформаційний пошук як сучасний інструмент досліджень у галузі медико-біологічних наук [4].

Л. Фігурська, О. Сиволап та С. Тодорова аналізують сучасні підходи до автоматизованого патентного пошуку з акцентом на освітні аспекти. Розглянуто структуру патентного пошуку, інструменти та методи роботи з патентною інформацією, зокрема використання національних і між-

народних баз даних, спеціалізованих платформ й алгоритмів машинного навчання. Приділено увагу практичним навичкам, оцінюванню релевантності документів і тенденціям розвитку патентно-інформаційних систем, зокрема застосуванню штучного інтелекту. Подано рекомендації щодо впровадження патентної інформації в освітній процес для підвищення якості підготовки фахівців [5].

Загалом можна констатувати, що українські науковці приділяють достатньо уваги проблемам патентної документації, проте водночас бракує публікацій, присвячених безпосередньо її освітній функції.

Мета статті — теоретично осмислити освітню функцію патентної документації в умовах інформатизації суспільства; проаналізувати аспекти її трансформації з юридично-технічного інструменту в багатофункціональний ресурс, який відіграє важливу роль у формуванні інноваційного мислення, поширенні прикладного знання й розвитку освітньо-наукових комунікацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Первісно патентна документація виконувала переважно *правову функцію*, що полягала в засвідченні права на об'єкт інтелектуальної власності. Згодом на перший план вийшла *інформаційна функція*, оскільки патенти слугували джерелом технічної й технологічної інформації. У XX ст., із розвитком міжнародних баз даних і патентної аналітики, зросло значення *аналітичної функції* — патенти стали використовувати як основу для прогнозування інноваційного розвитку.

Через технологічний бум останніх десятиліть щороку зростає кількість запитів і видання патентів, які часто використовують як основне джерело інформації — одиницю даних у технологічних аналізах і дослідженнях, бізнес-розвідці, проспективному аналізі, наукометрії, а іноді навіть для оцінювання прогресу та продуктивності науки й техніки, оскільки інформація, яку містять ці документи, є важливим підґрунтям для ухвалення ефективних рішень. Недарма в межах інтенційно-функціонального підходу українські дослідники розуміють патентну документацію не лише як правовий, а і як комунікативно значущий тип тексту у сфері науково-технічної комунікації [2].

Інформаційна функція патентної документації в умовах інформатизації тісно пов'язана з освітньою, що насамперед зумовлено формою патенту. У системі соціальних комунікацій патент функціонує як документно-інформаційний

артефакт, який поєднує формалізовану комунікацію між винахідником і суспільством, текст і структуру знання. Кожен документ виконує не лише репрезентативну, а й когнітивну функцію, тобто передає знання, формує світогляд і навички. У цьому контексті патенти є особливо цінними: вони документують технологічні проєкти та стають доступним джерелом для прикладної науки. Українські науковці наголошують, що "патентна документація — це окремий вид науково-технічної літератури" [2, с. 60], а "науковий стиль опису винаходу і весь текст патенту поєднують такі соціально-культурні функції, як фіксація технічного знання, яке об'єктивується у вигляді текстів та здійснення за допомогою патентних документів обміну знаннями" [2, с. 58]. Інформатизація та цифрові технології розширили межі доступу до патентної інформації. Відкриті бази даних (Espacenet, Patentscope, Google Patents, WIPO, USPTO тощо) надали можливість швидкого пошуку, порівняння й аналізу великого обсягу даних.

Отже, патентна інформація стала масово доступною для освітніх цілей, що дає змогу повному реалізувати її *освітню функцію*. Дедалі частіше університети й заклади професійної освіти використовують патентну документацію у навчальних програмах як джерело прикладного знання, інтегрують патентний аналіз у навчальні курси — від інженерії до права. Це дає змогу збагатити й поглибити освітню практику, озброїти студентів потрібними навичками для опанування економіки, заснованої на знаннях, заохотити інновації та підприємництво [8].

Сучасні цифрові інструменти — від алгоритмів машинного навчання до систем семантичного аналізу — надають можливість розширити аналітичні можливості патентної документації, що набуває ознак динамічної бази знань. Зокрема, патенти стають елементами відкритої науки, завдяки чому інтелектуальна власність може бути частиною обміну знаннями; патентну інформацію використовують у стартап-екосистемах як джерело ідей для нових розробок; формується новий рівень публічно-політичного виміру, в якому аналіз патентної активності відіграє роль у формуванні стратегій держав. Упровадження структурованого підходу до аналізу патентів у закладах вищої освіти сприяє зростанню внеску у створення інноваційних продуктів чи процесів, а отже створенню нових прав інтелектуальної власності (ПІВ) як для закладу, так і для нації [8]. Дослідники на-

голошують, що патентна інформація відіграє вирішальну роль у розбудові потенціалу, особливо в країнах, що розвиваються, де доступ до сучасних знань може бути обмеженим [6].

Патент, як зазначалося, — це не лише юридичний акт, що засвідчує новизну та право на винахід, а й комплексне джерело систематизованої, структурованої та стандартизованої технічної інформації. Патенти формують один із найпотужніших масивів знання у світовій документній системі, що має унікальний прикладний характер, оскільки містить описи технічних рішень, які вже пройшли експертну оцінку. Як наголошено в матеріалах Всесвітньої організації з інтелектуальної власності (WIPO), патенти дедалі частіше використовують як інструменти навчання для розвитку практичного мислення й інноваційних навичок у студентів [11].

Патентна документація має низку характерних ознак, що впливають на її ефективність для навчання студентів технічних, інженерних, юридичних та економічних спеціальностей. У межах освітніх програм патенти дедалі частіше використовують як прикладні навчальні матеріали, наприклад, у медичних і фармацевтичних спеціальностях. Ці документи віддзеркалюють динаміку винахідницької діяльності, структуру інтелектуального опису, а також надають доступ до найновіших розробок ще до їх комерціалізації. Патентні документи стають унікальним джерелом технічного навчання та сучасних рішень, які підтримують інновації, зокрема в освіті [10]. Це зумовлено кількома чинниками:

- актуальність інформації: патенти містять відомості щодо останніх науково-технічних досягнень, що надає студентам уявлення про сучасний стан галузі;

- практичний контекст: опис патентів містить реальні задачі, технічні умови та способи їх вирішення, що сприяє розвитку аналітичного мислення;

- міждисциплінарність: патенти часто поєднують знання з кількох галузей, стимулюючи інтегроване сприйняття матеріалу;

- документна грамотність: робота з патентною документацією сприяє формуванню навичок критичного читання технічного тексту, розуміння структури складного інформаційного документа.

Оскільки патенти слугують інструментом наукової комунікації й допомагають передавати знання між різними акторами інноваційного процесу (науковцями, винахідниками, підприємствами, освітніми установами), вони сприяють

розвитку суспільства знань, підтримують інноваційний обіг інформації, що "є надзвичайно важливим джерелом даних для забезпечення подальшого науково-технічного та економічного розвитку. <...> Її можуть використовувати, як окремі винахідники, R&D-центри компаній, підприємства, так і науково-дослідні інститути країн" [3].

Патент розглядають як специфічний вид документа з високим рівнем стандартизації, що потребує спеціальних знань для інтерпретації й індексації. У цьому контексті в освітньому процесі патенти сприяють: формуванню інноваційного і критичного мислення; навчанню аналітичного читання технічного тексту; розумінню правових механізмів охорони інтелектуальної власності; розвитку навичок інформаційного пошуку та патентного аналізу; розвитку документної культури. Ці функції роблять патентну документацію важливим компонентом сучасного освітнього процесу в умовах інформатизації та інноваційної економіки. Такий "пошук "свої аудиторії" змушує вдатися до трансформації власних поглядів та ідей" [9]. Патент є особливим типом комунікативного документа, який транслює нові знання у формалізованій і водночас прикладній формі, тобто використання патентної документації як навчального ресурсу є ефективним інструментом поширення прикладного знання.

Отже, у контексті документознавства патент можна трактувати як структурований носій знання, який функціонує у системі

наукової комунікації й інформаційної інфраструктури суспільства знань.

Висновки. З огляду на процеси інформатизації суспільства, патентна документація виходить за межі традиційної ролі засобу правової охорони технічних рішень. Сьогодні патент слугує багатофункціональним інструментом, що виконує не лише інформаційну, а й освітню функцію. Патенти є джерелом прикладного знання, доступного завдяки цифровим технологіям, та активно інтегруються в освітній процес як елемент інноваційного навчання. Відкриті патентні бази, аналітичні інструменти, платформи зі штучним інтелектом значно розширюють можливості використання патентної інформації у формуванні нових методик навчання.

Патентна документація належить до типу документної комунікації, що поєднує правовий, технічний і когнітивний виміри, і має потенціал стати важливим складником інноваційної педагогіки. Освітню функцію патентної документації слід розглядати в межах міждисциплінарного підходу, що об'єднує соціальні комунікації, документознавство, освітні й інформаційні науки. Подальше вивчення цього феномена дасть змогу створити ефективні моделі впровадження патентної інформації в освітні практики, адаптовані до викликів цифрової епохи.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні методик інтеграції патентної інформації в освітні програми різних спеціальностей.

Список бібліографічних посилань

1. Артамонова Н. О., Філіпова Л. Я. Патентна документація в системі інформаційного забезпечення науки: сутність, функції, значення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. № 4. С. 4—10.
2. Коломієць В., Коломієць С. Жанрова специфіка патентної документації. *Advanced Linguistics*. 2023. № 11. С. 58—65. DOI: <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2023.11.27540>.
3. Олійничук О. Патентні пошуки як інструмент забезпечення науково-технічного прогресу та економічного зростання. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-62>.
4. П'ятчаніна Т. В., Огородник А. М., Васильєв О. В., Чьочь В. В. Патентно-інформаційний пошук як сучасний інструмент досліджень у галузі медико-біологічних наук. *Наука та інновації*. 2020. № 16 (3). С. 81—87. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin16.03.081>.
5. Фігурська Л., Сиволап О., Тодорова С. Особливості використання програмного забезпечення при патентному пошуку. *Automation of Technological and Business Processes*. 2024. № 16 (2). С. 121—126. DOI: <https://doi.org/10.15673/atbp.v16i2.3027>.
6. Abbott F. M. Innovation and Technology Transfer to Developing Countries: The Role of Patent Information. Geneva : ICTSD, 2020.
7. Aithal P. S., Aithal S. Patent analysis as a new scholarly research method. *International Journal of Case Studies in Business, IT, and Education (IJCSBE)*. 2018. № 2 (2). P. 33—47.
8. Aithal P. S., Aithal S. Introducing Systematic Patent Analysis as an Innovative Pedagogy Tool/Experiential Learning Project in HE Institutes and Universities to Boost Awareness of Patent-based IPR. *International Journal of Management, Technology, and Social Sciences (IJMTS)*. 2023. № 8 (3). P. 395—413. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8407739>.

9. Pavlova O., Afonina O., Vilchynska I., Khlystun O., Smyrna L. Cultural and artistic practices in the perspective of education institutionalisation. *Sci Herald Uzhhorod Univ Ser Phys.* 2024. № 55. P. 1457—1465.
10. Ramirez C. La Vigilancia Tecnológica Como Herramienta para el Análisis de Patentes. URL: <https://cidei.net/herramienta-para-el-analisis-de-patentes/> (accessed: 3.04.2025).
11. WIPO. Patent Information and Documentation. World Intellectual Property Organization, 2021. URL: <https://www.wipo.int/patentscope/en/> (accessed: 28.03.2025).

Igor Bondarenko,

Postgraduate Student, NACAM

Educational function of patent documentation in the context of informatization of society

*In the context of digitalization and the need for transformation of education, the importance of non-standard sources of knowledge, in particular patent information, is increasing. **The purpose of the article** is to identify the educational potential of patent documentation and substantiate its role as a source of applied knowledge in the educational process. **The research methodology** is based on an interdisciplinary approach using systemic, comparative, cognitive analysis and content analysis of sources. **Scientific novelty.** For the first time, patent documentation is considered as an educational resource in the context of social communications, which performs a cognitive and innovative and pedagogical function. **Conclusions.** Patent documentation has a high educational potential, capable of promoting the development of critical thinking, innovative culture and professional competence of students. Further study of this phenomenon will allow creating effective models for introducing patent information into educational practices adapted to the challenges of the digital age.*

Keywords: patent documentation; informatization; educational function; innovations

References

1. Artamonova N. O. & Filipova L. Y. (2016). Patentna dokumentatsiia v systemi informatsiinoho zabezpechennia nauky: sutnist, funktsii, znachennia. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 4, pp. 4—10.
2. Kolomiets V. & Kolomiets S. (2023). Zhanrova spetsyfika patentnoi dokumentatsii. *Advanced Linguistics*, 11, pp. 58—65 doi: <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2023.11.27540>.
3. Oliynchuk O. (2021). Patentni poshuky yak instrument zabezpechennia naukovo-tekhnichnoho prohresu ta ekonomichnoho zrostantia. *Ekonomika ta suspilstvo*, 25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-62>.
4. Piatchanina T. V., Ohorodnyk A. M., Vasyliiev O. V. & Choch V. V. (2020). Patentno-informatsiinyi poshuk yak suchasnyi instrument doslidzhen u haluzi medyko-biologichnykh nauk. *Nauka ta innovacyi*, 16 (3), pp. 81—87. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin16.03.081>.
5. Fihurska L., Syvolap O. & Todorova S. (2024). Osoblyvosti vykorystannia prohramnoho zabezpechennia pry patentnomu poshuku. *Automation of Technological and Business Processes*, 16 (2), pp. 121—126. doi: <https://doi.org/10.15673/atbp.v16i2.3027>.
6. Abbott F. M. (2020). *Innovation and Technology Transfer to Developing Countries: The Role of Patent Information*. Geneva: ICTSD.
7. Aithal P. S. & Aithal S. (2018). Patent analysis as a new scholarly research method. *International Journal of Case Studies in Business, IT, and Education (IJCSBE)*, 2 (2), pp. 33—47.
8. Aithal P. S. & Aithal S. (2023). Introducing Systematic Patent Analysis as an Innovative Pedagogy Tool/Experiential Learning Project in HE Institutes and Universities to Boost Awareness of Patent-based IPR. *International Journal of Management, Technology, and Social Sciences (IJMTS)*, 8 (3), pp. 395—413. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8407739>.
9. Pavlova O., Afonina O., Vilchynska I., Khlystun O. & Smyrna L. (2024). Cultural and artistic practices in the perspective of education institutionalisation. *Sci Herald Uzhhorod Univ Ser Phys.*, 55, pp. 1457—1465.
10. Ramirez C. *La Vigilancia Tecnológica Como Herramienta para el Análisis de Patentes*. (n. d.). Available at: <https://cidei.net/herramienta-para-el-analisis-de-patentes/> (accessed: 3.04.2025).
11. WIPO. Patent Information and Documentation. World Intellectual Property Organization. (2021). Available at: <https://www.wipo.int/patentscope/en/> (accessed: 28.03.2025).

Надійшла до редакції 8.05.2025